

La Lectora

REVISTA DIGITAL DE CRÍTICA LITERÀRIA

Llibres

Cultura

Nosaltres

Contacte

El somni humà provoca monstres?

LLIBRES / NARRATIVA / 17 MARÇ, 2020

Una aproximació a
Frankissstein de Jeanette

Winterson

Vivint l'estat d'excepcionalitat aquest dies (l'OMS ja s'ha decidit a posar punt final al joc de declarar o no declarar la pandèmia? Algú ha aconseguit enmig d'aquest popurri de notícies que s'actualitzen a cada minut i es contradiuen a cada dos treure'n l'aigua clara? Podria ser més convenient aquesta frase de Marina Garcés «la relació amb el que pot succeir s'ha desconnectat completament del que podem fer. Podem saber-ho tot, però igualment no podrem fer-hi res») em trobo reescrivint aquest text per tercera vegada. Tal situació m'ha fet pensar i estructurar de nou l'apropament i digestió d'aquesta lectura, i d'aquí ve aquest darrer intent, que vol unificar i matissar el que intentava dir en les dues versions anteriors del text. Un aspecte clau que l'aparició del Covid-19 ha subratllat és la fragilitat del cos humà o com el cos humà sempre està subjecte a la

vulnerabilitat, sigui per activa o per passiva. Si ara mateix hi ha una preocupació que va més enllà de contraure o no el virus és la del col·lapse dels serveis sanitaris, perquè això empitjoraria (i molt) poder gestionar tots els cossos malalts que requereixen unes especificitats, fins i tot, els que van al centre mèdic, i ja no és pel contagi sinó, posem per cas, per una apendicitis o un accident de trànsit. Necessitem el cos per viure.

Precisament aquesta constatació senzilla i obvia és la tangent que fa vibrar el punt central de *Frankissstein*, de Jeanette Winterson, que recentment ha publicat en català Edicions del Periscopi amb traducció de Dolors Udina.

Realment, Ry, quan penses que l'humà és una col·lecció d'extremitats i òrgans, llavors, què és humà? Mentre et funcioni el cap, pràcticament tota la resta pot desaparèixer, no trobes? I tanmateix et desagrada la idea de la intel·ligència no lligada a un cos. És irracional, això.

En aquestes línies ja s'entreveuen les dues posicions ideològiques que, per mitjà de constants diàlegs que intercala Winterson a la novel·la, mostraran o bé un entusiasme per la condició posthumana (l'humà fusionat amb la màquina) o la preocupació per la pèrdua del cos i, a conseqüència d'això, una possible deshumanització.

Però, va, recapitularé una mica, fins abans que el coronavirus arribés a Barcelona, quan jo tot just acabava de llegir aquesta novel·la. Abans de començar *Frankissstein* havia decidit rellegir *Frankenstein*, de Mary Shelley, perquè vaig considerar que si l'obra de Winterson era una proposta que revistava el clàssic del XIX més valia refrescar-lo. Mala decisió predisposar i condicionar una lectura a l'altra? Més endavant recuperaré aquesta pregunta.

A A Critique of Postcolonial Reason: Toward a History of the Vanishing Present, Gayatri

Chakravonty Spivak analitza i contraposa diversos textos literaris anglesos per emfatitzar com funcionen i es creen discursos colonitzadors que silencien la veu del subaltern, el subjecte colonitzat. Enmig d'aquests textos hi ha la menció especial a *Frankenstein* de Mary Shelly. Spivak considera que no es pot fer crítica literària de novel·les del segle XIX sense tenir en compte el potencial que contenen a l'hora d'esdevenir una força productiva de l'imperialisme. Molts d'aquests textos participen activament en la ideologia dominant del moment, a normalitzar l'opressió i la dominació, i no posen en qüestió el projecte individualista burgès que consistia a anar a fer-se ric a les colònies. Un eix, per exemple, que travessa *Jane Eyre*, de Charlotte Brontë. Però què passa amb *Frankenstein*? Spivak en parlarà amb aquests termes (tradueixo de la versió en castellà):

El Frankenstein de Mary Shelley sorgeix d'una conjuntura diferent de la història de classes britànica. Text d'un feminisme incipient, manté un halo críptic senzillament, crec, perquè no parla el llenguatge de l'individualisme feminista que hem donat a proclamar com a llenguatge de l'alt feminisme dins de la literatura anglesa. [...] Dins d'aquest enfocament, estem obligats a admetre que, encara que Frankenstein tracti aparentment de l'origen i de l'evolució de l'home en la Societat, no utilitza l'axiomàtica de l'imperialisme amb funcions textuais decisives. (p. 138)

Continuaré una mica més citant a Spivak perquè val la pena el que explica a continuació:

Permeti-se'm dir immediatament que Frankenstein està ple de sentiments imperialistes secundaris. Però la meua tesi, dins de la línia argumental d'aquest assaig, és que el camp discursiu de l'imperialisme no produeix correlats ideològics no qüestionats per a l'estructuració narrativa del

llibre. [...] Frankenstein no és un camp de batalla entre un individualisme masculí i un individualisme femení, articulats en termes de reproducció sexual (la família i el femení) i producció del subjecte social (la raça i el masculí). Tal oposició binària es desfà en el laboratori de Victor Frankenstein: un úter artificial on tots dos projectes s'escometen de manera simultània, encara que els seus termes mai s'enunciïn detallada i obertament. (p. 139)

I ara recuperem la pregunta que he deixat suspesa una mica més amunt, quan parlava de la meua cronologia lectora: primer vaig llegir *Frankenstein*, de Mary Shelley, i després *Frankissstein*, de Jeanette Winterson. Si una lectura condiciona l'altra (evidentment), seria pertinent que per part meua fes una comparació entre les dues obres? Puc fer divagacions sobre la qualitat literària de l'una respecte de l'altra? Quina rellevància té avui en dia una reescriptura d'aquest text? Aquestes preguntes

van ser les primeres que em vaig formular quan vaig acabar la segona novel·la i em disposava a escriure aquest article. Aleshores va ser quan vaig recordar el text de Spivak. Si bé en l'obra de Shelley no hi ha una incisió ni una participació sistemàtica pel que fa a reproduir els valors imperialistes de la seva època, sí que hi ha una preocupació per la creació d'un altre ésser, com també hi ha una preocupació per un reconeixement en una esfera pública i una incessant angoixa per la mort i la matèria.

Paral·lelament, posa en dubte, a través de la figura de la criatura creada per Victor Frankenstein, com l'ésser humà pot tornar-se reconeixible en la categoria d'humà. I, ben pensat, què és el que ens fa humans? Com bé exposa Rosi Braidotti al llibre de *The Posthuman*, l'ideal clàssic d'Home (s'entenia com a sinònim d'humà) va venir per Protàgoras —«l'home és la mesura de totes les coses»—, i més endavant fou el Renaixement italià

que va elevar-ho a model universal (per exemple: l'Home de Vitruvi de Leonardo da Vinci). Era l'Home, l'ideal corporal i mental que evolucionà cap a una categorització de valors intel·lectuals, discursius i espirituals i que mesuraven i feien de contrapunt respecte de tota la resta: dones, animals, natura... Aquí serà on se sustentarà la doctrina de l'Humanisme. Això ajuda entendre què és el Posthumanisme: la doctrina que posa fi a l'oposició entre Humanisme i Antihumanisme i que, per consegüent, fa aparèixer un context discursiu diferent (per exemple: la mort de binomi home/dona) i permet desestabilitzar la idea de perfecció respecte de l'Home. De fet, la figura de la criatura creada pel Doctor Frankenstein es podria entendre dins aquesta terminologia: és posthumà perquè destrueix les oposicions home/dona, producció/reproducció, humà/no-humà... En altres paraules, posa en dubte tots els valors d'una racionalitat occidental que feia temps

que es forjava.

Però, va, seguim amb més preguntes: per què la criatura que crea Victor no aconsegueix una acceptació per part de la comunitat, tot i aprendre els valors ètics i morals i predisposar-se a complir les pràctiques necessàries per viure en comunitat? Per què és rebutjat per tota la resta? Perquè el seu aspecte fa por. Perquè la seva grandària i força fa que no se'l reconegui com un semblant i es jutgi com un dimoni; aquí també veiem la importància i la necessitat d'un cos que generi una subjectivitat acceptada per la collectivitat. El creador ha creat un ésser que no es reconeix dins d'uns paràmetres normatius: no ha nascut d'un ventre i és castigat a l'abandó i la soledat de forma persistent fins que esdevé l'enemic que la societat l'insta a ser, el categoritza com a tal. La novel·la que va escriure Shelley és extraordinària i insultantment vigent. Qui mostra de manera explícita aquesta darrera

afirmació és el text de Jeanette Winterson.

Winterson entén perfectament el potencial posthumà que té aquesta figura, i a *Frankissstein* mantindrà les problemàtiques que apareixien al text de Shelley, però canviarà el paisatge: ens situem en una Anglaterra Post-Brexit que llueix com a tema central la intel·ligència artificial. En aquest escenari, *la criatura* que Victor Stein (*alter ego* de Victor Frankenstein) vol crear se centra directament en la fusió de l'humà i la màquina, un posthumà en tota regla: podríem descarregar en forma de dades la consciència d'una persona a una màquina? Aquesta proposta suscitarà moltes més qüestions, com per exemple: això equivaldria a tornar la vida a una persona? Seria un ésser viu? Quines noves formes de subjectivitat generaria aquesta nova condició posthumana? Esdevindríem eterns, sense cos? Aquesta nova forma de vida, ens apropiaria a un estat demiürg? On resideix l'ànima? Què és una consciència sense cos, i com

s'estructura fora d'ell?

El cos...

El somni humà produeix monstres?

Totes aquestes preguntes apareixeran al llarg de la novel·la de Winterson i seran respostes, com deia abans, sobretot des de dues perspectives oposades, i enmig d'aquests pols n'apareixeran d'altres per evocar una gamma de grisos. Victor Stein és la personalitat que encarnarà un discurs científic, lògic i rígid, amb poques fissures; la seva fita anirà relacionada amb el que ell anomena progrés humà i la seva ètica serà voluble en funció de l'interlocutor, sempre, però, intentant convèncer tothom de la seva tasca. Ron Lord (*alter ego* de Lord Byron), en aquest cas, ho farà des d'un punt de vista neoliberal i oportunista. És un empresari que pretén enriquir-se amb les SEXBOT, uns robots amb aspecte antropomòrfic que pretenen resoldre problemes de soledat, falta sexual o

afectiva (val a dir que en una entrevista la mateixa autora els descrivia, de manera molt còmica, com a vibradors envoltats de ferralla i plàstic). Polly D (*alter ego* de Polidori) encarna el discurs periodístic sensacionalista que sempre anhela el titular més explosiu mentre se'n val per exclamar que tot és en nom de la veritat. Claire (*alter ego* de Claire) representa la posició cristiana i moralista però que no veu cap problema o contradicció a l'hora d'aliar-se amb Ron Lord per participar del negoci de les nines-robot. I, finalment, Ry Shelley (*alter ego* de Mary Shelley) serà la veu narradora de tota la trama la qual mantindrà una contenció i suspensió del judici al moment d'expressar la seva posició ideològica perquè està enamorat de Victor Stein. En el seu cas, només aconsegueix delatar-se quan parla del seu canvi de gènere. Al ser transgènere, mostra la importància que per ell té la dimensió corporal en l'experiència individual, física i subjectiva, i servirà de contrapunt respecte

de la visió de Victor Stein, que apel·la a la necessitat de la pèrdua del cos per evolucionar com a espècie. El xoc ideològic entre tots dos serà la força que els conduirà a enamorar-se.

Ara bé, tots aquests personatges són una caricatura de les ideologies i posicions que encarnen. Per mitjà de constants diàlegs intel·ligents, irònics i entretinguts, Jeanette Winterson ha intentat oferir un ampli ventall d'opinions, però el resultat no és del tot reeixit. Això, precisament, és el que fa que en determinats moments la trama pugui esdevenir previsible. A més a més, pel que fa a l'estructura de la novel·la, intercala passatges en temps molt diversos que creen una sensació de desmanec perquè el lector no acaba de trobar-hi ni justificació ni causa; un flac favor al contingut que, en canvi, té un gran potencial. La proposta és ambiciosa i arriscada, però, encara que en determinats moments decaigui, ofereix, això sí, la

possibilitat de captivar lectors de diverses sensibilitats. Winterson sap com escriure per parlar de temes totalment diversos, aconseguint que acabin, més o menys, entrelaçats.

Ara que fa ben poc que s'ha decretat l'Estat d'Alarma —i a poc a poc anem observant en què consisteix...—, l'exercici de llegir *Frankenstein* i *Frankissstein* per passar el confinament pot entretenir i ajudar a passar aquests dies estranys a casa. Aquestes dues novel·les no funcionen com a cares d'una mateixa moneda, més aviat la segona beu de la primera, però hi suma i augmenta amb preguntes i preocupacions que ja existien, tot fent-les ressaltar de nou, en un context que tenim a tocar. Monedes quasi bessones, d'èpoques diferents, però amb una mateixa finalitat. Com diu Ursula K. Le Guin «La ciència-ficció no és predictiva, és descriptiva». Llegiu-les i podrem debatre on queda o què fer-ne, d'aquest cos, que

en moments determinats voldríem (o no) que fos obsolet i reemplaçat per quelcom que suportés millor allò que sembla que ha de venir.

Monster Mash

Bobby "Boris" Pickett

ETIQUETES:

CYBERPUNK

EDICIONS DEL PERISCOPI

FRANKENSTEIN

MARY SHELLEY

POSTHUMANISME

WINTERSON

RAQUEL SANTANERA

| ÚLTIMES PUBLICACIONS
(Manlleu, 1991). Té el grau

d'Estudis Literaris i el màster en

Construcció i Representació

d'Identitats Culturals. Ha publicat

Teologia poètica d'un sol ús, premi

de poesia Martí Dot (2014, Viena

Edicions) i *De robots i màquines o*

un nou tractat d'alquímia, premi

de poesia de Pollença (2017).

Actualment, també és

coordinadora i programadora a

l'Horiginal, i del cicle de poesia Els

Vespres Malgastats.

Articles relacionats

**El dol i la
jardineria
emocional**

**L'agonia i
l'èxtasi**

Llibres

Cultura

Nosaltres

Contacte

© LA LECTORA

hola@lalectora.cat

Política de
privacitat

Copyleft

© LA LECTORA 2018

Potser t'interessi

